

POSTRZEGANIA MIĘDZYPOKOLENIOWE MŁODYCH DOROSŁYCH I SENIORÓW

Anna Kostrzewa

Uniwersytet Wrocławski, Instytut Psychologii
ul. Dawida 1, 50-529 Wrocław

Email: ania.kostrzewa1@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3993-165X>

Julia Skrobek

Uniwersytet Wrocławski, Instytut Psychologii
ul. Dawida 1, 50-529 Wrocław

Email: juliaszkrobek@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6471-0181>

ABSTRAKT

Cel pracy. Celem pracy było sprawdzenie tego, jaki stosunek przejawiają do siebie młodzi dorośli oraz seniorzy, a także to, jak postrzegają oni grupy własne.

Metoda badań. W badaniu udział wzięły 54 osoby, 27-u młodych dorosłych oraz 27-u seniorów. Wiek osób badanych: młodych dorosłych 20-30 lat ($M=22,41$; $SD=2,39$), seniorów: 60-79 lat ($M=67,48$; $SD=4,77$). Zastosowano metodę badań kwestionariuszowych. Dyspozycyjny optymizm mierzono przy użyciu Testu Orientacji Życiowej - LOT -R. W celu zmierzenia, jak osoby charakteryzują siebie i opisują innych, stworzono dwa kwestionariusze autorskie, w których osoby badane udzielały odpowiedzi na 32 pozycjach w każdym teście. W pierwszym z nich należało się odnieść do opisu charakterystyki własnej, a w drugim do opisu innych osób. W tym przypadku osoby młode miały za zadanie opisać grupę senioralną, natomiast seniorzy młode pokolenia.

Wyniki badań. Na podstawie wyników badań dotyczących wzajemnych opisów obu grup – młodych dorosłych i seniorów można stwierdzić, że grupa senioralna ocenia wyżej młodych dorosłych niż młodzi dorośli oceniają seniorów. Młodzi dorośli oceniają wyżej siebie niż seniorów. Z kolei młodzi dorośli posiadający dziadków i mający z nimi dobry kontakt, wyżej oceniali seniorów.

Wnioski: Osoby w wieku senioralnym doświadczają dyskryminacji ze względu na wiek i są traktowane przez osoby młode w sposób lekceważący i mało kompetentny. Z kolei młodzi dorośli są postrzegani przez osoby starsze w sposób pozytywny. Postrzeganie grup własnych zarówno u seniorów jak i młodych dorosłych odnotowano na tym samym poziomie.

Słowa kluczowe: dialog międzypokoleniowy, seniorzy, młodzi dorośli, postawy.

Intergenerational perceptions of young adults and seniors

ABSTRACT

Research objective. The aim of the work was to check the attitude of young adults and seniors towards each other and how they perceive their own groups.

Research method. The study involved 54 people, 27 young adults and 27 seniors. Age of respondents: young adults 20-30 years old ($M=22.41$; $SD=2.39$), seniors: 60-79 years old ($M=67.48$; $SD=4.77$). The questionnaire survey method was used. The disposable optimism was measured using the Life Orientation Test - LOT -R. In order to measure how people characterise themselves and describe others, two authors' questionnaires were created, in which the respondents answered 32 positions in each test. In the first one, it was necessary to refer to the description of self characterisation, and in the second one to the description of other people. In this case, young people were supposed to describe the senior group, and vice versa.

Research results. Based on the results of the research on the description of seniority by young people and young people by seniors, it appears that the senior group evaluates young adults higher than young adults evaluate seniors. Young adults rate themselves higher than seniors. On the other hand, young adults having grandparents and having good contact with them rated seniors higher.

Conclusions. Senior people experience discrimination based on age and are treated by young people in a disrespectful and unreliable way. In turn, young adults are positively perceived by older people. Perception of own groups in both seniors and young adults was noted at the same level.

Key words: intergenerational dialogue, seniors, young adults, attitudes.

WSTĘP TEORETYCZNY

Celem naszych badań było sprawdzenie, w jaki sposób opisują siebie młodzi dorośli i seniorzy, a także jak postrzegają siebie nawzajem. Zebrane dane przeanalizowano pod kątem tego, czy istnieją różnice w tym jaki stosunek do siebie mają młodzi dorośli i seniorzy. Seniorzy stanowią coraz liczniejszą grupę społeczną, także w Polsce. Mimo tego wydaje się, że ich potencjał i doświadczenie życiowe nie są wykorzystywane, a wręcz pomijane w porządku panującym w nowym świecie. Stereotypizacja dotyka jednak zarówno seniorów, jak i młodych dorosłych, często będąc krzywdzącą opinią na temat zaradności i samorealizacji jednych i drugich. W naszej pracy staramy się odpowiedzieć na pytania, dotyczące skłonności do wykazywania różnic między charakterystyką własną a charakterystyką odmiennej grupy społecznej, którą osoby badane kierowały w stronę seniorów, bądź młodych dorosłych, w zależności od tego, do której grupy same się zaliczały. Zwróciłyśmy uwagę na częstość i jakość kontaktu między tymi grupami, a także na poziom zaangażowania w działania rozwojowe w stowarzyszeniach i ich wpływ na nastawienie wobec siebie i innych osób. Rozważałyśmy także, czy poziom optymizmu życiowego jest istotnym czynnikiem w tej kwestii.

Bardzo powszechne w kulturze są mity dotyczące obu grup. Media mają ogromny wpływ na przedstawienie młodych ludzi w negatywnym świetle, jako zagrożenie dla przyszłości społeczeństwa (Wiśniewska, 2017). Wydawałoby się więc, że jako gru-

pa, są silniejsi niż w rzeczywistości. Pogląd, że młodzież stanowi problem dla reszty społeczeństwa i dla siebie, stoi w opozycji do faktu, że w relacji z dorosłymi, młodzi pozycjonują się jako mniej ważni. Z drugiej strony, w odniesieniu do osób starszych, funkcjonują w społeczeństwie stereotypy, które najpewniej wynikają z odzwierciedlenia ich sytuacji w społeczeństwie. Najczęściej wspomina się, że seniorów cechuje bierność i zależność od otoczenia. Istnieje też przekonanie, że w wieku senioralnym pewnych rzeczy nie wypada robić, co inicjuje wycofanie starszych osób i ich niechęć do wielu działań.

Należy również zwrócić uwagę na to, że żyjemy aktualnie w czasach kulturywania młodości i młodego, zdrowego ciała. Konsekwencją tego jest bardzo groźne zjawisko gerontofobii. Piotr Szukalski (2004) w swoim artykule tłumaczy zjawisko gerontofobii jako irracjonalną obawę przed ludźmi starymi, przed kontaktem z nimi, jak i przed procesem starzenia się, przemijania. Analizując jakość życia człowieka w okresie starości, gerontolodzy podkreślają znaczenie realizacji potrzeb społecznych i psychicznych seniorów - wymieniają między innymi potrzebę użyteczności i uznania, którą mogą realizować poprzez różne aktywności, na przykład społeczne. W szerokim rozumieniu aktywność społeczna może być definiowana jako „czynny, świadomy udział jednostki lub grupy w życiu społeczeństwa, przeważnie nakierowany na realizację konkretnego celu; podejmowanie działań mających na celu nawiązanie kontaktów z innymi jednostkami lub grupą społeczną” (Olechnicki, Załęcki, 1997, s. 16). Próby podejmowania zaspokajania wyżej wymienionych potrzeb w dużej mierze komplikują media społecznościowe, w których wciąż brak jest miejsca na budowanie pozytywnego wizerunku starości, choćby przez promowanie aktywności osób starszych. Media wciąż pogłębiają szkodliwe stereotypy starości, które są krzywdzące i opierają się na fałszywych wyobrażeniach społecznych. Zdaniem Dominika Chelchelskiego (2007) społeczeństwo narzuca ludziom w podeszłym wieku swój własny sposób myślenia o starości, a zawarty w stereotypie model starości każe traktować jako obowiązujący. Jak zauważa Wiesław Łukaszewski (2008, s. 8-9.):

starość przestała być przedmiotem dumy, źródłem dodatkowej godności człowieka a stała się powodem zawstydzenia i źródłem poczucia zagrożenia. Zagrożenie to redukuje się w rozmaity sposób, a zawstydzenie znajduje ujście w rozlicznych, bezsensownych eufemizmach. Dziś już prawie nikt nie ma odwagi, aby o kimś powiedzieć „On jest człowiekiem starym”. Za to nagminne są takie kwieciste zwroty jak: „trzeci wiek” itp., które „ukrywają istotę rzeczy”.

Jak czytamy w literaturze „dialog międzypokoleniowy staje się wyzwaniem dzisiejszych czasów...” (Wnuk, 2013, s. 57). Kompletnie zdobycie umiejętności właściwego rozumienia siebie, wyjaśniania świata, nie jest możliwe bez spotkań międzygeneracyjnych. Budowanie więzi międzypokoleniowej przez dialog zaspokajają tę potrzebę, która może stanowić punkt wyjścia dla odbudowy i podtrzymania relacji społecznych, które ważne są dla obu grup: zarówno młodych, jak i starszych. Tworzenie pomostu między dwoma pokoleniami wydawać się może trudne, lecz wbrew pozorom jest ono w swej naturze proste. Bogdan Wojciszke (2010) opisując zagadnienie uprzedzenia społecznego nadmienia o pięciu sposobach ich zwalczania. Jednym z nich jest stworzenie sytuacji, w której grupa ma wspólny cel. Praca nad nim, wykonanie

wspólnego zadania, a co najważniejsze bezpośredni kontakt z osobą z grupy dyskryminowanej, zmniejsza wrogość. Podczas współpracy dochodzi do procesu zaprzestania faworyzacji grupy własnej, deprecjacji grupy obcej i izolacji społecznej ze względu na okoliczności, jakie zachodzą pomiędzy członkami dwóch odrębnych grup.

Badania CBOS (2012) pokazują, że blisko trzy czwarte dorosłych Polek i Polaków (72%) ma poczucie, że zawdzięcza coś swojej babci i dziadkowi. Wyniki pokazują, że to dziadkowie przekazują wnukom zasady moralne (57%), wiarę religijną (54%). Wielu młodych jest wdzięcznych za udział w ich wychowaniu (65%) i miłość, jaką zostali przez dziadków otoczeni (64%). Niemal połowa wspomina o umiejętnościach praktycznych (44%). Te dane uświadamiają nam, że rola dziadków w życiu dzieci jest ogromna, a dalsze pielęgnowanie relacji mogłoby zabezpieczyć społeczeństwo przed dyskryminacją i wykluczeniem. Po obserwacji wyników przedstawionych przez CBOS stwierdzić można, że przez całe życie mamy do czynienia z przenikaniem się ścieżek rozwojowych ludzi w różnym wieku o różnym poziomie kompetencji. Pokolenia mają na siebie duży wpływ. Czerpiąc ze wsparcia otoczenia oraz ze zdobytych już umiejętności, człowiek zmierza do nowych celów i dzięki temu zdobywa kolejne kompetencje. Trafnie opisuje to stanowisko Anna Brzezińska, mówiąc: „Napięcie powstające w trakcie kontaktu z osobami o innych kompetencjach, jest podstawowym czynnikiem naszego rozwoju. W tym więc sensie, nie tylko rodzice i dziadkowie kształtują ścieżki rozwoju swoich dzieci i wnuków, ale także młodzi wpływają na rozwój swoich rodziców i dziadków” (Brzezińska, 2001, s.28). Międzygeneracyjny przekaz wartości jest fundamentem rozkwitu społecznego, w tym również rozwoju kultury. Pokoleniowy przekaz wartości przypomina nam o potrzebie tolerowania siebie nawzajem i szanowania bez względu na różnice. Dostrzegania tego, jak wiele rzeczy nas łączy bardziej niż dzieli. W ten sposób umożliwiamy zgłębianie historii czy tradycji nie tylko podczas czytania podręczników, ale poprzez bezpośredni kontakt z innymi ludźmi, którzy są świadkami wielu zdarzeń. Doświadczenie seniorów i ich wiedza mogą stać się inspiracją do refleksji, formułowania nowych spostrzeżeń, a także do udzielania odpowiedzi na nurtujące pytania. Tak więc osoby starsze mogą być mentorami naszego życia. Należy jednak pamiętać, jak zaznacza Barbara Szatur-Jaworska (2006), iż każde pokolenie ma prawo do swojego stylu życia, zainteresowań, do swego towarzystwa i rozrywek, każde reprezentuje inne wartości i może wiele dać z siebie dla wspólnego dobra. Pamięć o tym, że ludzie mogą w różnoraki sposób zaspokajać swoje potrzeby życiowe jest tym bardziej ważna w rodzinie. W stosunkach między pokoleniami potrzebna jest kultura, takt i sztuka dyplomacji, a także zdrowy rozsądek i sprawiedliwość. Tam gdzie któryś z elementów jest naruszony nieuchronnie dochodzi do pretensji i eskalacji konfliktów. Zwykle się mówi, że optymizm życiowy ogółem człowiekowi służy. Według Martina Seligmana optymiści chętniej stosują metody profilaktyczne oraz częściej niż pesymiści, przestrzegają zaleceń lekarskich w przypadku choroby (Seligman, 1993). To zjawisko można wyjaśnić, odwołując się do istoty stylów wyjaśniania. Optymista wierzy, że ma wpływ na pojawiające się wydarzenia, a więc jest przekonany, że jego zachowanie determinuje sytuacje, które nastąpią w przyszłości. Uprawnia to do stwierdzenia, że optymizm korzystnie wpływa na zdrowie. Takie powszechne przekonania znajdują odzwierciedlenie w wynikach badań. Odnosi się ono nie tylko do poszczególnych grup wiekowych, ale ogółu spo-

łączeństwa. Niektóre definicje bardziej podkreślają tendencję jednostki do postrzegania i wartościowania świata w kategoriach pozytywnych. Inne natomiast odnoszą się do zwracania większej uwagi na oczekiwania raczej pomyślnych, niż niepomyślnych zdarzeń w przyszłości. Istnieją też takie określenia, które łączą w sobie te dwa aspekty i opisują optymizm jako relatywnie trwałą tendencję do spostrzegania, wyjaśniania i oceniania świata i zjawisk w nim zachodzących w kategoriach raczej pozytywnych, niż negatywnych oraz względnie trwałą dyspozycję do przewidywania i oczekiwania przyszłych, mniej lub bardziej konkretnych wydarzeń jako raczej pomyślnych, niż niepomyślnych (Stach, 2002). Pomimo różnorodnych prób konstruowania koncepcji pojęcia definicji optymizmu i tak kluczowym jest uwzględnienie tego, że zachowania wynikające z dyspozycyjnego optymizmu manifestują się w takich obszarach jak: aktywność i sprawność fizyczna, ogólna ocena zdrowia, witalność, mniejsze dolegliwości bólowe, pozytywne nastawienie emocjonalne, lepsze funkcjonowanie społeczne, ogólnie lepsza ocena stanu zdrowia psychicznego. Ponadto optymizm sprzyja nie tylko zdrowiu, ale również wydłuża życie człowieka i sprzyja jakości życia. Co za tym idzie – dłużej możemy czerpać ze swoich doświadczeń życiowych i ubogacać świat o widzenie z różnych perspektyw. Inspiracją do przeprowadzenia badań dotyczących postrzegania międzypokoleniowego młodych dorosłych i seniorów było między innymi to, że „bardzo rzadko osoby starsze przedstawiane są w dobrym świetle, tj. jako aktywne, wykształcone, kreatywne, kompetentne i wysportowane”, a także to, że „brak jest wystarczającej liczby doniesień naukowych odnoszących się do wizerunku osób starszych w opinii młodzieży” (Jursa, Kolbuch, Poznańska, Sobota, Stawarczyk, Smoleń, & Boroń, 2018, s. 124, 127). W naszej pracy zakładamy, iż osoby w wieku senioralnym są postrzegane przez osoby młode zdecydowanie częściej w sposób negatywny niż pozytywny. Z kolei osoby młode w oczach seniorów uzyskują pozytywny wizerunek. Według nas seniorzy darzą młodych uznaniem i są do nich pozytywnie nastawieni. Przypuszczamy również, że przejawianie pozytywnego nastawienia do życia i podejmowanie różnego rodzaju aktywności dodatkowych przez seniorów, wpływa na to, jak się opisują i może mieć wpływ na to, jak oceniają młodych dorosłych. Ponadto zakładamy, że bycie w relacji wnuczęta-dziadkowie minimalizuje negatywne ocenianie siebie nawzajem.

METODY I NARZĘDZIA

Badanie składało się z czterech różnych form kwestionariuszowych:

Metryka

W tabeli osoba badana podawała swój wiek, płeć oraz wykształcenie. Następnie przechodziła do pytania o posiadanie wnuków/dziadków oraz jakość kontaktu z nimi. Ten oceniany był na pięciostopniowej skali Likerta, gdzie 1 oznaczał brak kontaktu, 2 – zły kontakt, 3 – neutralny kontakt, 4 – dobry kontakt oraz 5 – bardzo dobry kontakt. Kolejno proszono o stopień zaangażowania danej osoby w dodatkową działalność rozwojową w stowarzyszeniach i temu podobnych i również można go było określić na pięciostopniowej skali Likerta, gdzie 1 – oznaczało, że osoba badana nigdy się nie udziela, 2 – prawie nigdy, 3 – czasami podejmuje dodatkowe działania, 4 – udziela się w stowarzyszeniach i 5 – udziela się w dużym stopniu. Zaangażowani badani zostali również poproszeni o wymienienie przykładowych form swoich działań.

Kwestionariusz Charakterystyki Własnej

Kwestionariusz charakterystyki własnej składał się z 32 punktów, a każdy z punktów zawierał dwa przeciwstawne przymiotniki, czy określenia oceniające (np. nieinteligentny – inteligentny), umieszczone na dwóch krańcach skali od -3 do 3. Z czego te nacechowane negatywnie znajdowały się po stronie cyfr ujemnych, natomiast nacechowane pozytywnie, po stronie cyfr dodatnich.

Kwestionariusz Charakterystyki Odmiennej Grupy Społecznej

Kwestionariusz opisowy zawierał dokładnie taki sam zbiór itemów, co Kwestionariusz Charakterystyki Własnej, jednakże osoby badane oceniały w nim seniorów, bądź młodych dorosłych, w zależności od tego, do której grupy sami się zaliczali. Forma odpowiedzi również była analogiczna jak w Kwestionariuszu Charakterystyki Własnej.

Test Orientacji Życiowej LOT-R

Autorami LOT-R są Ryszard Poprawa oraz Zygfryd Juczyński. Alfa Cronbacha wynosi 0,76. Test zawiera 10 stwierdzeń, z czego sześć posiada znaczenie diagnostyczne dla dyspozycyjnego optymizmu, zaś cztery pozostałe służą jako pozycje buforowe. Trzy stwierdzenia z sześciu diagnostycznych są sformułowane pozytywnie, a pozostałe trzy negatywnie.

GRUPA BADANA

W badaniu, które wykonałyśmy wzięły udział $N=54$ osoby – 41 kobiet oraz 13 mężczyzn. Wykonany był podział na dwie grupy – wyłoniono 27 osób młodych w wieku od 20 lat do 30 lat oraz seniorów w wieku od 60 lat do 79 lat. Średni wiek osób młodych wynosił 22 lata, a odchylenie standardowe 2,39. Średni wiek seniorów wynosił 67 lat, a odchylenie standardowe 0,92. Badani pochodzili z dwóch województw: dolnośląskiego (Wrocław – duże miasto) oraz wielkopolskiego (Stare Miasto, Ostrzeszów – małe miasta).

PRZEBIEG BADANIA

Na początku badania seniorzy i młodzi dorośli wypełniali metryczkę. Zawierała ona prośbę o podanie informacji na temat wieku i płci osób badanych, posiadania wnuków/dziadków, ocenę jakości tych kontaktów (jeśli są), bycie członkiem stowarzyszeń lub klubów, ocenę stopnia zaangażowania (jeśli jest się członkiem klubów czy stowarzyszeń). Kolejno po wypełnieniu metryki badanych poproszono ich o wypełnienie trzech kwestionariuszy. Dwa z nich – Kwestionariusz Charakterystyki Własnej i Kwestionariusz Charakterystyki Odmiennej Grupy Społecznej – były kwestionariuszami autorskimi, stworzonymi na potrzeby badania. Ostatnim elementem badania było wypełnienie Testu Orientacji Życiowej LOT-R, który mierzy przejaw życiowego optymizmu. Badanie trwało 30 minut.

WYNIKI

W celu sprawdzenia normalności rozkładu dla zmiennych: opis, samoopis, kontakt z dziadkami/wnukami i jego jakość, zaangażowanie w działania rozwojowe, wy-

korzystano test W Shapiro-Wilka. W związku z tym, że rozkłady zmiennych: opis, charakterystyka własna, kontakt i jego jakość z dziadkami/wnukami, zaangażowanie w działania rozwojowe, nie były rozkładami normalnymi, do analizy wykorzystano testy U Manna-Whitneya ($p < 0,05$) oraz Test Znaków ($p < 0,05$). Jedynie rozkład zmiennej LOT-R był normalny.

Porównując charakterystykę własną młodych dorosłych i seniorów, nie wykazano żadnych – istotnych statystycznie – różnic pomiędzy grupami ($Z = -1,94$, $p < 0,53$). Zaobserwowano natomiast różnicę istotną statystycznie między sposobem oceniania młodych dorosłych i seniorów ($Z = -4,48$, $p < 0,0001$). Seniorzy lepiej oceniają młodych dorosłych, niż młodzi dorośli oceniają seniorów. W celu porównania charakterystyki własnej z opisem, w obydwu grupach wykorzystaliśmy test znaków. Wyniki uzyskane z porównania charakterystyki własnej z opisem w grupie młodych okazały się istotnie statystycznie ($Z = 2,94$, $p < 0,0001$). Oznacza to, że młodzi dorośli oceniają siebie lepiej, niż seniorów. W grupie seniorów nie zaobserwowaliśmy wyników istotnych statystycznie ($Z = 0$, $p = 1$), porównując charakterystykę własną z opisem. U młodych dorosłych, którzy mają dziadków zaobserwowano korelację między częstością kontaktu, a oceną seniorów ($r = 0,52$, $p < 0,01$). U seniorów, którzy mają kontakt z młodymi dorosłymi nie zaobserwowano korelacji, która jest istotna statystycznie ($r = 0,01$, $p < 0,96$). Z tego wynika, że młodzi, którzy posiadają dziadków lepiej oceniają seniorów. U młodych dorosłych nie wykazano różnic istotnych statystycznie pomiędzy zaangażowaniem, a charakterystyką własną ($r = 0,22$, $p < 0,28$), opisem ($r = 0,23$, $p < 0,24$) i LOTem-R ($r = 0,21$, $p < 0,29$). U seniorów zaobserwowałyśmy różnicę istotną statystycznie pomiędzy zaangażowaniem, a charakterystyką własną ($r = 0,38$, $p < 0,049$), co oznacza, że im wyższe jest zaangażowanie seniorów w działania dodatkowe, tym wyższa jest ich charakterystyka własna. U seniorów nie zaobserwowałyśmy różnicy istotnej statystycznie, jeśli chodzi o wpływ zaangażowania na opis ($r = 0,23$, $p < 0,15$) i wpływ zaangażowania na LOT- R ($r = 0,21$, $p < 0,55$). Zaobserwowałyśmy różnicę istotną statystycznie pomiędzy zaangażowaniem, a charakterystyką własną i opisem młodych dorosłych i seniorów. Oznacza to, że im wyższe zaangażowanie przejawiają młodzi dorośli oraz seniorzy, tym wyższy jest ich samoopis ($r = 0,35$, $p < 0,001$) a także opis ($r = 0,40$, $p < 0,003$). U młodych dorosłych nie zaobserwowano korelacji istotnej statystycznie pomiędzy poziomem uzyskanego optymizmu, który był mierzony testem orientacji życiowej LOT - R, a charakterystyką własną ($r = 0,22$, $p < 0,28$) i opisem ($r = 0,12$, $p < 0,54$). U seniorów również nie zaobserwowano korelacji istotnej statystycznie pomiędzy poziomem uzyskanego optymizmu, który był mierzony testem orientacji życiowej LOT-R, a charakterystyką własną ($r = 0,06$, $p < 0,76$) i opisem ($r = 0,08$, $p < 0,67$).

DYSKUSJA

Na podstawie przeprowadzonych przez nas badań można powiedzieć, że to osoby młodsze częściej dyskryminują osoby starsze ze względu na ich wiek. Zgodne jest to z naszym założeniem o tym, że osoby starsze są postrzegane przez osoby młode w sposób negatywny. Na poziomie opisów seniorów i młodych dorosłych to seniorzy oceniają wyżej młodych dorosłych niż odwrotnie. Zestawiając ze stereotypem biernych seniorów, informację o tym, że osoby w wieku podeszłym podejmują dużo

dotychczasowej aktywności i coraz częściej sami stają się inicjatorami wszelakich przedsięwzięć możemy doświadczać dysonansu poznawczego. Z jednej strony możemy zaobserwować sporo mało aktywnych seniorów, z drugiej zaś jesteśmy świadkami prężnie rozwijających się ośrodków senioralnych. Do miejsc, w których można te aktywności realizować, zalicza się na przykład Kluby Seniora lub –coraz bardziej popularne – Uniwersytety Trzeciego Wieku. „W Polsce w XX w. UTW rozwijały się powoli. W tym okresie działało tylko kilkadziesiąt takich instytucji. Szybszy wzrost ich liczby nastąpił po 2002 r., a najwięcej UTW powstało w 2007 r. Na początku 2016 r. działało ich 558, a w zajęciach uczestniczyło ponad 100 tys. osób. Tendencja ta wiąże się ze wzrostem liczby emerytów. W 2000 r. było ich 4,6 mln, w 2005 r. – 5,4 mln, a w 2010 r. – już 6,4 mln” (Rokicki, 2016, s. 193).

Działania rozwojowe osób w podeszłym wieku odnotowuje się na coraz to wyższym poziomie. Postrzeganie siebie seniorów jest na takim samym poziomie, jak u młodych dorosłych. Na myśl nasuwa się zatem pytanie czy być może młodzi nie nadążają rewidować swoich przekonań odnośnie seniorów? A może poczynania seniorów nie są wystarczająco spektakularne, żeby młodzi je podziwiali?

Na przestrzeni kolejnych lat wartościami byłoby zabieganie o dalszy rozwój instytucji zrzeszających seniorów. Głównie ze względu na to, że zgodnie z naszymi przypuszczeniami, prowadzenie aktywnego lub biernego trybu życia społecznego przez seniorów ma wpływ na to, jak postrzegają młodych dorosłych. Osoby starsze przejawiające aktywności dodatkowe odznaczają się pozytywnym stosunkiem do samych siebie i również do innych. W kolejnych badaniach warto byłoby sprawdzić, jak osoby niezaangażowane w działalności dodatkowe postrzegają młodych.

Mając również na uwadze rewolucję demograficzną, która współcześnie się rozgrywa, śmiało można stwierdzić, że implikuje ona potrzebę zajmowania się seniorami. Jak prognozuje Główny Urząd Statystyczny, w Polsce do 2035 r. udział osób w wieku 65 lat i więcej (65 lat powszechnie przyjmuje się jako umowną granicę starości) zbliży się do 1/4 populacji. W dłuższej perspektywie czasowej prognozy dla Polski okazują się być jeszcze bardziej pesymistyczne. Demografowie podkreślają, iż Polska należy do krajów, w których ta zmiana będzie szczególnie drastyczna – z jednego z najmłodszych obecnie krajów Unii Europejskiej, w 2060 roku stanie się najstarszym – a proces ten jest nieuchronny i w najbliższych kilkadziesiąt latach nieodwracalny (Okólski, 2010). Zmiany zachodzące na skutek starzenia się ludności sprawiają, że seniorów nie będziemy widywać tylko w miejscach dla nich dedykowanych. Nowa rzeczywistość wymagała będzie stworzenia inkluzywnej przestrzeni, która będzie dla nich atrakcyjna. W ten sposób zachęci ich do wyjścia poza bezpieczne mury Klubów Seniora, Uniwersytetów Trzeciego Wieku i możliwe będzie spotkanie z młodzieżą. Konieczne zatem wydaje się moderowanie kontaktu międzypokoleniowego w taki sposób, aby pominąć „tematy-rafy”, stworzenie prawdziwie dialogowego kontekstu wspólnego działania, uwzględniając potrzeby osób, które przynależą do różnych pokoleń. Jak się okazuje kontakt międzypokoleniowy lub jego brak, mogą odgrywać ogromną rolę w tworzeniu wspólnej rzeczywistości. W naszej grupie badanej znalazły się zaledwie cztery osoby, które nie posiadały wnuków, a ich wyniki i tak okazały się istotne statystycznie – oceniali młodych dorosłych zdecydowanie gorzej niż Ci, którzy wnuki posiadali. Równocześnie zaobserwowałyśmy, że młodzi dorośli mający dobry kontakt

z dziadkami, bardziej pozytywnie oceniają grupę seniorów. Charakterystyki własne młodych pokoleń wskazują na to, że młodzi dorośli oceniają wyżej siebie niż seniorów, a także mówią o tym, że młodzi dorośli posiadający dziadków i mający z nimi dobry kontakt, wyżej wartościują seniorów.

Krokiem ku zbudowaniu przyjaznego dla obu pokoleń środowiska wydaje się być wypracowanie wzajemnego zaufania, uniknięcie wpadnięcia w „tory stereotypów” i wymiana doświadczeń – uczenie się od siebie wzajemnie i na takiej podstawie czerpanie inspiracji z rozmów, a nie traktowanie ich jako wzorce, „opowieści o życiu” (Wnuk, 2013). Kształcenie starszych ukierunkowane na umiejętność mówienia o własnym doświadczeniu, wykształcenie poczucia sensu tych opowieści dzięki uważnym słuchaczom – młodym, może być ważną nauką komunikacji i odpowiedzią na brak porozumienia.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Brzezińska, A. (2001). Niezbędność dziadków. *Charaktery*, 5, 27-29.
- [2] Chechelski, D. (2007). Starość w niewoli stereotypu. *Medi. Forum Opieki Długoterminowej*, 3. Pobrano z: <http://www.dps.pl/domy/index.php?rob=radar&dzial=12&art=881>
- [3] Jursa, E., Kolbuch, W., Poznańska, P., Sobota, K., Stawarczyk, J., Smoleń, E. i Boroń, W. (2018). Wizerunek starości i autorytet osób starszych w opinii młodzieży z uwzględnieniem czynników socjodemograficznych. *Pielęgniarstwo i Zdrowie Publiczne*, 8, 123-128.
- [4] Kowalczyk, K. (2012). *Rola dziadków w naszym życiu*. Komunikat z badań. (BS/8/2012). Warszawa: Fundacja Centrum Badań Opinii Społecznej. Pobrano z: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_008_12.PDF
- [5] Kiedy jeżdżę na rolkach, smarkacze krzyczą: Dziadek do piachu! Wywiad Doroty Wodeckiej z prof. Wiesławem Łukaszewskim, *Gazeta Wyborcza*, 17.11.2008. Pobrano z: <http://wyborcza.pl/1,95755,5953936>.
- [6] Olechnicki, K., Załęcki, P. (1997). *Słownik Socjologiczny*. Toruń: Graffiti BC.
- [7] Okólski M., (2010) Wyzwania demograficzne Europy i Polski, *Studia Socjologiczne*, 4 (199), 37-78.
- [8] Rokicki, A. (2016). Starość nie znaczy bierność-współczesne metody aktywizowania seniorów. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, 29, 186-193.
- [9] Seligman, M. (1993). *Optymizmu można się nauczyć. Jak zmienić swoje myślenie i swoje życie*. Poznań: Wydawnictwo ME.
- [10] Szatur-Jaworska, B. (2006) Faza starości w cyklu życia człowieka – ogólna charakterystyka, W: B. Szatur-Jaworska, P. Błędowski, M. Dziegielewska (red.). *Podstawy gerontologii społecznej* (ss. 46-48). Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- [11] Stach, R. (2006). *Optymizm*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- [12] Szukalski, P. (2004). Upředzenia i dyskryminacja ze względu na wiek (ageism) - przyczyny, przejawy, konsekwencje. *Ageism na polskim rynku pracy*. Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych.
- [13] Wiśniewska, E. (2017). Starsi i młodzi w dialogu międzypokoleniowym. *Społeczeństwo Edukacja Język*, 2 (6), 27-47.
- [14] Wnuk, W. (2013). O potrzebie kształtowania relacji międzypokoleniowych. W: S. Trociuk (red.), *Dialog międzypokoleniowy. Między ideą a praktyką*, 10, 56-67.
- [15] Wojciszke, B. (2011). *Psychologia Społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.